

Weidevogels in Fryslân

Jaarbericht 2022

”

“Mijn drijfveer? Het uitsterven van deze prachtige vogels voorkomen of vertragen. Ik krijg energie van deze bescherming.”

Laurens Potijk - Joure

voorwoord

Voor u ligt het overzicht van alle telgegevens van de kievit, grutto, scholekster en tureluur in de provincie Fryslân van het afgelopen broedseizoen. Dit overzicht is, in opdracht van Provinsje Fryslân, tot stand gekomen door een samenwerking van zes organisaties die zich op één of andere manier bezighouden met het tellen en/of beschermen van de weidevogels in Fryslân. Zij stellen zich op de achterkant van dit bericht aan u voor.

Na een reeks jaren waarin extremen de boventoon voerden, was 2022 een jaar dat minder makkelijk te duiden is. Over het geheel bekeken lijkt het weinig opvallend, zowel qua weer als qua broedsucces. Als we meer inzoomen op de afzonderlijke maanden en de verschillende regio's zien we echter wel extremen. Extremen in kou, droogte of predatiedruk. Gezamenlijk levert dat een provinciaal beeld op dat een vrij gemiddeld weidevogelseizoen laat zien. Helaas is gemiddeld voor de weidevogelpopulaties niet meer genoeg. De populaties staan zo onder druk dat ze ieder jaar een topjaar als 2021 nodig hebben. Dat bereiken we alleen met volle samenwerking van iedereen in het veld én aan tafel!

HOOFDSOORTEN WEIDVOGELS

De informatie in dit jaarbericht gaat vooral over de vier soorten uit de groep echte weidevogels die het meest voorkomen (de zogenaamde vier hoofdsorten), namelijk de grutto, kievit, tureluur en scholekster.

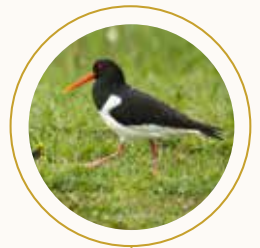
Grutto

Kievit

Tureluur

Scholekster

partijen

De deelnemende partijen:
Bond Friese VogelWachten (BFVW)
Sovon Vogelonderzoek Nederland
Kollektivenberied Fryslân (KBF)
It Fryske Gea
Staatsbosbeheer
Natuurmonumenten.

De laatste drie hebben natuurgebieden in eigendom en we noemen ze daarom terreinbeherende organisaties, kortweg TBO's.

wat zijn weidevogels?

Vogels die op de grond broeden in weilanden en op akkers, noemen we weidevogels. De grutto, kievit, tureluur, scholekster, wulp, kemphaan en watersnip zijn steltlopers die horen bij de groep die we 'echte' of 'primaire' weidevogels noemen. Ook eenden als wilde eend, slobend, zomertaling en kuifeend en zangvogels als graspieper, gele kwikstaart en veldleeuwerik horen bij de 'echte' weidevogels. Een andere groep vogels broedt op graslanden, maar ook net zo vaak in andere landschappen. Zij worden tot de 'secundaire' weidevogels gerekend. In deze groep vallen soorten als wintertaling, meerkoet, kluut, paapje en bergeend.

weer

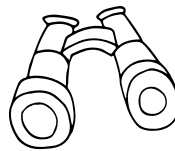
Het weidevogelseizoen van 2022 kende veel weersextremen. Het voorjaar startte na nattigheid en storm in februari met veel zon en droogte in maart. De aanhoudende droogte was voor het eerste legsel van veel Kieviten funest omdat er te weinig voedsel voor de Kievitskuikens beschikbaar was. De meeste insectensoorten hebben namelijk natte omstandigheden nodig. De maand april startte met sneeuw gevolgd door een korte periode met buien en wind. Voor de eerste gruttokuikens, die een paar weken later uit hun ei kruipen dan de eerste Kievitskuikens, kwam de regen in april net op tijd. Zij profiteerden van de redelijke omstandigheden en de insectenpiek. Plaatselijk veroorzaakten regen en kou, in combinatie met hoge predatie, wel een laag broedsucces. Dan verkleumden de kuikens of vonden niet genoeg voedsel. Daarna volgde droog, zonnig lenteweere waarbij koelte en warmte elkaar afwisselden en het neerslagtekort opliep. Maar vanaf de tweede helft van mei en in juni werden zonnige perioden onderbroken door enkele storingen van één of enkele dagen met regen en wind. De maand juli was zeer droog met nauwelijks regen.

Weidevogelbeschermers proberen steeds meer in te spelen op langdurige droogte door klimaatverandering. Ze pompen water op en proberen het beter vast te houden. Het aanleggen van plasdras is bijvoorbeeld een belangrijke maatregel om snel en effectief een voedselbiotoop te creëren. Naast dit soort effectgerichte maatregelen om water beschikbaar te stellen, is ook een complete aanpak van het watersysteem in een gebied belangrijk om in te kunnen spelen op weersextremen door klimaatverandering.

“Goed predatiebeheer is op dit moment essentieel om de huidige populatie in stand te houden. Daarnaast is mozaïek in het landschap onmisbaar voor het grootbrengen van kuikens.”

Johannes van Stralen - Tjerkgaast

hoe is er geteld?

In dit bulletin hebben we gebruik gemaakt van cijfers die zijn aangeleverd door vrijwilligers en medewerkers van de BFVW, de terreinbeherende organisaties (TBO's) en Sovon. De BFVW werkt volgens de 'Fryske Combimethode' waarbij de nadruk ligt op het vinden en beschermen van nesten. Is een nest onvindbaar of mag een gebied niet betreden worden dan worden broedparen ingevoerd. Aanvullend worden alarmtellingen uitgevoerd. De nazorgers gaan hiervoor in de loop van het broedseizoen meerdere keren de gebieden door. De TBO's gebruiken de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP-tellingen) van Sovon. Hierbij worden in meerdere rondes broedparen geteld en in kaart gebracht. Ook hier is extra aandacht voor de alarmtellingen. De aantallen in dit jaarbericht staan voor het totaal aan getelde nesten en broedparen. De cijfers geven dus **geen** aantallen vogels weer! Zie voor achtergrondinformatie over de telmethodes het blokje 'verantwoording cijfers' op de achterkant van dit jaarbericht.

de cijfers

- PROVINCIE FRYSLÂN -

“De vrijwilligers zijn hier opgegroeid, het zijn buitenmensen met veel gebiedskennis en een groot hart voor de lokale natuur.”

Harm de Vries - De Westereen

FIGUUR 1: GETELDE AANTALLEN 2022

De totale aantallen van getelde nesten en broedparen per vogelsoort. **Het gaat niet om aantallen vogels of populatiegrootte!**

(bron ANLb en overig: BFVW, bronnen TBO's: Sovon en BFVW)

Kievit

Totaal	17822
ANLb	8277
Waarvan bij It Fryske Gea	87
Overig*	7254
TBO's	2291
It Fryske Gea	637
Natuurmonumenten	432
Staatsbosbeheer	1222

Grutto

Totaal	7599
ANLb	4609
Waarvan bij It Fryske Gea	18
Overig*	1174
TBO's	1816
It Fryske Gea	294
Natuurmonumenten	502
Staatsbosbeheer	1020

Scholekster

Totaal	9067
ANLb	5042
Waarvan bij It Fryske Gea	13
Overig*	3016
TBO's	1009
It Fryske Gea	485
Natuurmonumenten	109
Staatsbosbeheer	415

Tureluur

Totaal	6021
ANLb	3323
Waarvan bij It Fryske Gea	30
Overig*	1015
TBO's	1683
It Fryske Gea	617
Natuurmonumenten	301
Staatsbosbeheer	765

* o.a. gangbaar boerenland en particulier natuurbeheer

Getelde hectares per categorie (circa).

Voor de TBO's is voor de hectares uitgegaan van getelde terreinen met een geschikte leefomgeving voor minimaal een van de vier hoofdsoorten. De getelde vogels uit de andere terreinen van de TBO's zijn wel meegenomen in de aantallen vogels hierboven. (Zie voor meer uitleg achterop dit Jaarbericht)

Totaal	144.250
ANLb	21.500
overig*	110.000
TBO's	12.750
It Fryske Gea	5.000
Natuurmonumenten	750
Staatsbosbeheer	7.000

de cijfers

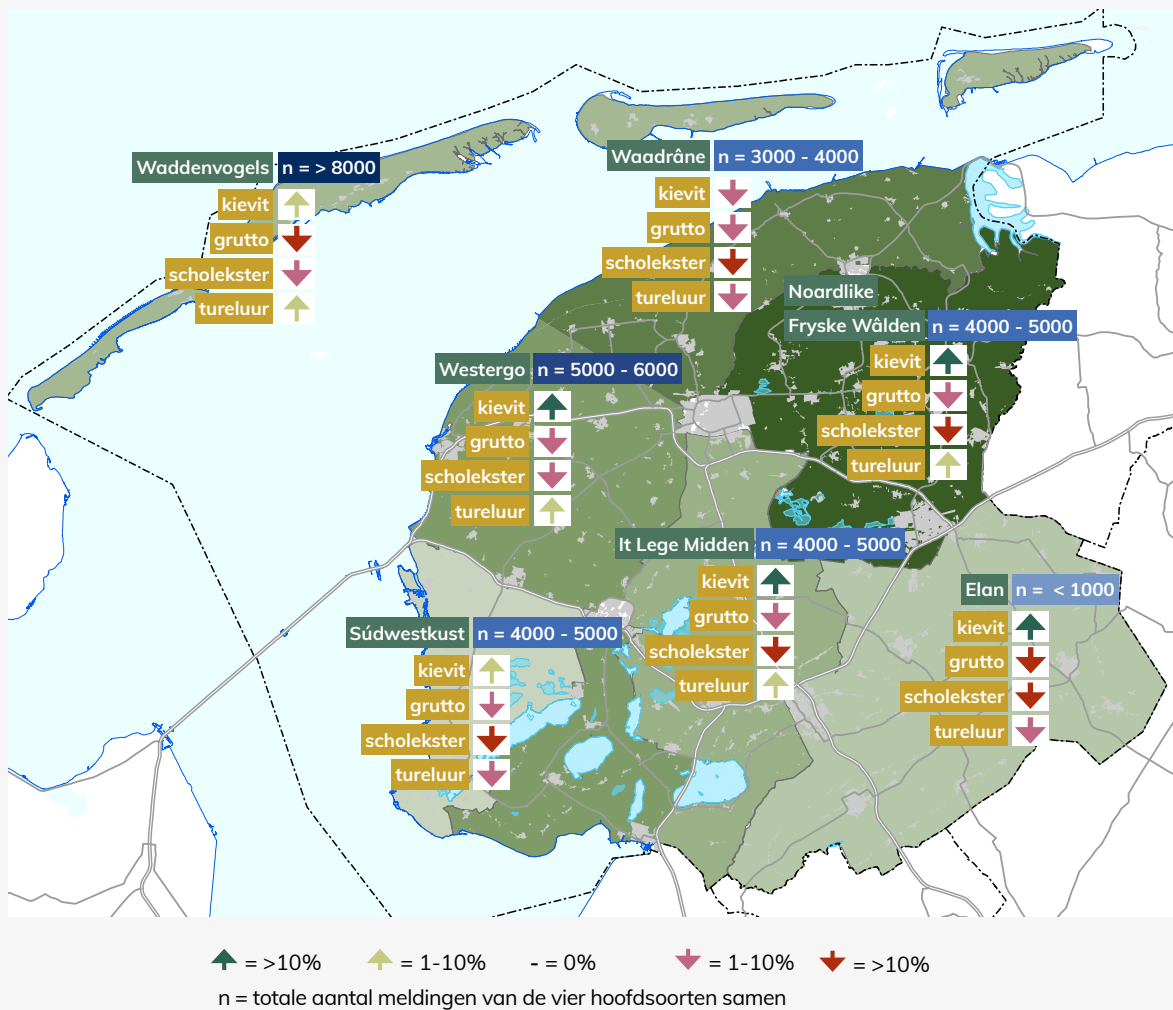
- IN DE REGIO'S -

”

“In drone jout útkomst as it gers wat heger is; mei de drone fine wy de nêsten. Sa haw wy dit jier ferskate nêsten rêde kinnen.”

Bauke van der Pol - De Wylgen

▶ FIGUUR 2: VERGELIJKING VAN MELDINGEN 2022 TEN OPZICHTE VAN 2021 PER REGIO (ALLEEN IN BEIDE JAREN GETELDE OPPERVLAKTES)

Deze figuur geeft een procentuele vergelijking per regio weer van de verandering in aantallen meldingen, in gebieden (zowel agrarische als natuurgebieden) die zowel in 2021 als in 2022 zijn geteld. De n geeft het totaal aantal meldingen van de vier hoofdsorten samen in 2022 in die regio weer. Ieder jaar gaat het hier om andere gebieden, omdat niet overal ieder jaar dezelfde percelen worden geteld. Een vergelijking met eerdere kaartjes uit eerdere Jaarberichten kan daarom niet worden gemaakt. (bronnen: BFVW en Sovon)

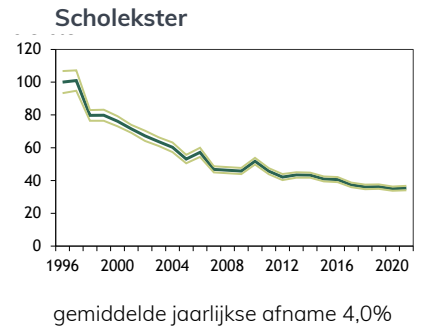
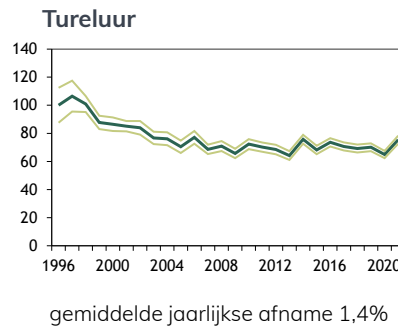
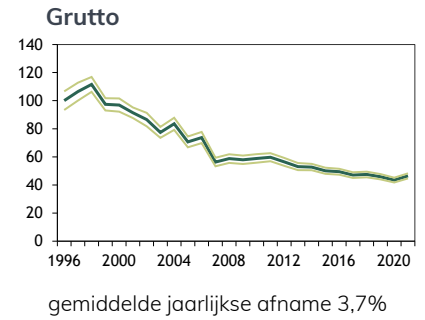
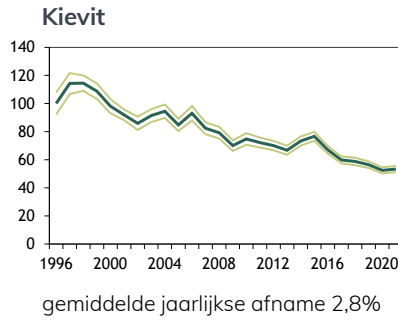
”

“Hoewel weidevogels slechts een onderdeel zijn van agrobiodiversiteit wordt met het beschermen daarvan de hele agrobiodiversiteit gediend.”

Ariën Baken - Groningen

FIGUUR 3: TRENDLIJN VAN 1996 TOT EN MET 2021

De indexgrafieken van Fryslân van de vier hoofdsoorten van 1996 tot en met 2021, waarbij is gesteld dat het aantal van 1996 voor 100% staat, laten alle een matige jaarlijkse afname zien. (bron: Sovon & CBS)

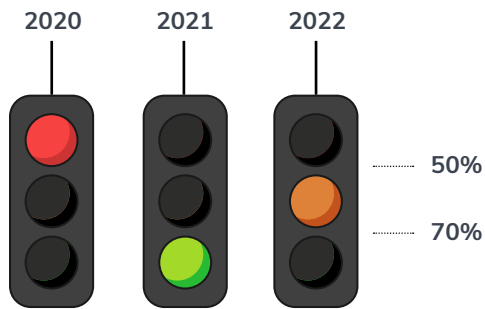

Samenwerking sleutel tot succes!

Vanaf de aankomst van de weidevogels in de broedgebieden tot hun vertrek, is goede communicatie en samenwerking tussen alle partijen van cruciaal belang. Als bijvoorbeeld een nazorger hoort dat er gemaaid gaat worden op een perceel waar nog vogels met kuikens zitten, schakelt hij of zij de mozaïekregisseur in. Die stelt vervolgens in overleg met de boer het maaien uit via de 'last-minute beheer'-regeling. Een vrijwilliger die op de camera constateert dat een vos in een gebied geregeld weidevogelnesten leeghaalt, stapt naar de lokale WBE. Een natuurbeheerder overlegt regelmatig met pachters hoeveel vee waar, wanneer en in welk perceel kan worden ingelaten. Het praktische weidevogelbeheer begint al eind februari en duurt tot in juli; vijf intensieve maanden. We willen elkaar stimuleren, motiveren, ondersteunen, indien nodig elkaar aanspreken en

elkaars ogen en oren zijn. Dat geeft de energie om alles te doen wat mogelijk is voor "onze" vogels. Naast deze praktische kant van het weidevogelbeheer waarin alle neuzen dezelfde kant op moeten staan, is het tevens van belang dat de vaart erin blijft. Jaarrond wordt er daarom in vele overleggen over verbetering van de omstandigheden voor de weidevogels gepraat. Binnen het OlterterpOerlis bijvoorbeeld maken de organisaties, die in Fryslân iets voor de weidevogels willen betekenen, gezamenlijk plannen. Er wordt daar onder andere gesproken over beleid en budget voor innovatie en nieuwe ideeën.

broedsucces

Om het broedsucces van de grutto te kunnen meten, worden er drie zogenaamde alarmtelrondes uitgevoerd. In de periode dat de vogels jongen hebben, wordt geteld hoeveel ouders er alarmeren wanneer er door het veld wordt gelopen. Dat aantal wordt vervolgens gedeeld door het aantal eerder getelde nesten en broedparen. De vrijwilligers die dit jaar de alarmtelrondes uitvoerden, waren over het algemeen niet ontevreden. Toch kwam het **bruto territoriaal succes (BTS) provinciebreed net op een 'onvoldoende' (minder dan 70%) uit**. Dit betekent dat er in 2022 waarschijnlijk net niet genoeg grutto-kuikens groot geworden zijn om de populatie in stand te kunnen houden. Na het bijzonder succesvolle seizoen van 2021 is dat wel wat teleurstellend. Als we ook naar andere jaren kijken is het wel bovengemiddeld, maar dat is helaas niet meer goed genoeg.

De scholekster, een soort in de problemen

De scholekster of strânljip broedt wijdverspreid in Fryslân op agrarische gronden en in reservaten, zowel op gras- als op akkerland en ook in bebouwde gebieden. De hoogste dichtheden in Fryslân zijn te vinden in en rond het Waddengebied (polders en kwelders) en in de westelijke en noordelijke helft van de provincie. In het zuidoosten op de zandgronden ontbreekt de soort grotendeels.

In de loop van de twintigste eeuw breidde de soort zijn broedgebied sterk uit richting het binnenland, vanaf ongeveer 1985 nemen de aantallen echter sterk af. In Fryslân is op zowel lange als korte termijn sprake van een matige jaarlijkse afname; in 2021 was er in totaal circa 65% afname ten opzichte van 1996. Opvallend is dat alleen in agrarisch gebied met weidevogelbeheer (ANLb) (bijvoorbeeld op de eilanden) de trend stabiel is. De sterkste afname zien we in gebieden zonder een vorm van weidevogelbeheer. Dankzij de eigenschap dat de scholekster zijn jongen lange tijd zelf voert, kan er op daken in dorpen en steden worden gebroed. Het vermoeden bestaat dat het broedresultaat op die plekken beter is. Wel komen de vogels hier weer andere problemen tegen, zoals regenpijpen waar de kuikens in verdwijnen. De scholekster komt niet alleen in de broedtijd uitdagingen tegen. In het binnenland broedende scholeksters trekken 's winters naar het Wadden- en Deltagebied waar voedselgebrek zorgt voor wintersterfte en voor een slechte lichamelijke conditie van de oudervogels bij aanvang van de broedperiode.

“Een opvallende waarneming vind ik het aantal vogels dat nog laat in het seizoen kuikens groot brachten. Zelfs tot in juli.”

Andries Nicolai- Augustinusga

deelnemende organisaties

Natuurmonumenten

NATUURMONUMENTEN

Natuurmonumenten is een vereniging die zorg draagt voor meer dan 110.000 hectare natuur in Nederland. In Fryslân beschermt en beheert Natuurmonumenten een grote variatie aan natuurgebieden, waaronder diverse weidevogelgebieden. In deze gebieden vind je het eeuwenoude weidelandschap met slootjes, greppeltjes, bloemrijke graslanden én weidevogels nog volop terug.

www.natuurmonumenten.nl/friesland

STAATSBOSBEHEER

Staatsbosbeheer beheert ruim 273.000 hectare groen erfgoed in Nederland. Natuur die we beschermen, zodat planten, dieren en mensen ervan kunnen genieten en die we duurzaam willen benutten. In de Friese weidevogelgebieden streven we naar een open landschap met vochtige, kruidenrijke graslanden met hoge waterpeilen waar veel verschillende soorten weidevogels zich thuis voelen.

www.staatsbosbeheer.nl

KOLLEKTIVENBERIED FRYSLÂN

KBF

Kollektivenberied Fryslân is het samenwerkingsverband van de 7 agrarische collectieven in Fryslân. De collectieven zorgen ervoor dat het ANLb (Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer) efficiënt en effectief wordt ingezet bij meer dan 2.000 boeren.

www.kbf.frl

IT FRYSKE GEА

It Fryske Gea is de provinciale vereniging voor natuurbescherming in Fryslân met ruim 36.000 leden en ruim 20.000 hectare natuur. We beschermen, behouden en ontwikkelen natuur, landschap en cultureel erfgoed. Om verschillende weidevogelsoorten te kunnen bedienen, streven we in de weidevogelgraslanden naar een robuust en open landschap met hoge waterstanden, een vruchtbare bodem en een kruiden- en structuurrijke vegetatie.

www.itfryskegea.nl

BFWW

De Bond Friese VogelWachten is de organisatie in Fryslân die de (weide) vogels beschermt en monitort (telt). De 3.500 vrijwilligers van onze ruim 100 lokale vogelwachten zetten zich met veel passie en energie in voor de vogels in hun omgeving, zowel op agrarische gronden als op natuurterreinen.

www.bfvw.nl

SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND

Sovon Vogelonderzoek Nederland organiseert landelijke vogeltellingen en voert onderzoek uit ten behoeve van beheer, beleid en wetenschap. De monitoring gebeurt volgens vaste methodes en voor het grootste deel met vrijwilligers. Ook in Fryslân zijn honderden vrijwilligers actief die tellingen uitvoeren van broed- en watervogels.

www.sovon.nl

colofon

Opdrachtgever:

Provincje Fryslân

Redactie:

Mark Hilboezen, It Fryske Gea
Henk Oud, Kollektivenberied Fryslân
Hanneke Wijnja, Natuurmonumenten
Jelle Postma, Sovon
Marleen Daanje, Provincie Fryslân
Bennie Henstra, Staatsbosbeheer
Inge van der Zee, BFWVW

Fotografie:

Paul Cools - Natuurmonumenten (cover)
Tjitske Dijkstra
Johannes Wiegersma
Wiebe Palstra
Douwe Struiksmā
Sjoukje Hamstra-Bouma

Projectcoördinatie:

BFWVW, Inge van der Zee

Vormgeving en opmaak:

Jongens van de Jong, Leeuwarden

Drukwerk:

Drukkerij Van der Eems, Easterein

verantwoording cijfers

In Fryslân worden weidevogels geteld met behulp van de Fryske Combimethode, BMP-tellingen en MAS-tellingen. De BFWVW werkt in het gangbare boerenland, binnen de agrarische collectieven en in een deel van de natuurgebieden volgens de Fryske Combimethode, waarbij de nadruk ligt op het vinden van de nesten. Als een nest onvindbaar is of als een gebied niet betreden mag worden, wordt een broedpaar opgegeven, zodat het broedpaar wel meegenomen wordt in de tellingen. De nazorgers maken gedurende het broedseizoen meerdere rondes door het hun toegewezen gebied. Binnen de natuurgebieden werken de TBO's grotendeels met de methode van het Broedvogel Monitoring Project (BMP) van Sovon. Tellers brengen in meerdere rondes vogels met territoriaal gedrag in kaart in vaste telplots. Na afronding van alle terondes clusteren de tellers volgens vaste criteria de waarnemingen tot territoria. Voorgaande tellingen worden aangevuld met alarmtellingen om een Bruto Territoriaal Succes (BTS) vast te kunnen stellen. Dit BTS geeft een indicatie van het aantal gruttoparen dat minimaal één kuiken tot vliegvlug heeft kunnen brengen.

De gepresenteerde cijfers over 2022 zijn voorlopige gegevens die een goede indruk geven van het broedseizoen in 2022 van de soorten scholekster, Kievit, grutto en tureluur. De aantallen zijn afkomstig uit de door de BFWVW en TBO's getelde gebieden. Dit zijn niet alleen de gebieden die speciaal voor weidevogels worden beheerd, maar ook gebieden met een ander beheer zoals de kwelders op de eilanden en beekdalen of moerasgebieden. Het aantal opgegeven hectares bij de TBO's is het oppervlakte aan 'potentieel geschikt habitat' voor een van de vier hoofdsoorten. Hierbij is gekozen voor de natuurbeheertypes N01.02, N08.03, N09.01, N10.01/02, N12.02-05 en N13.01. Een uitzondering is hierbij gemaakt voor Schiermonnikoog.

De gebruikte cijfers beslaan een groot deel van de provincie. Desalniettemin zijn er ook gebieden geweest waar niet is geregistreerd. De gepresenteerde aantallen kunnen daarom niet zondermeer worden beschouwd als absolute populatieschattingen. Voor de vergelijking van de cijfers uit 2022 met 2021 (figuur 2) is gebruik gemaakt van een selectie van gebieden die in beide jaren zijn geteld. Jaarlijks worden door Sovon en het CBS indexen berekend voor trends van 12 soorten boerenlandvogels in geheel Fryslân. Aangezien de indexen tot en met 2022 pas in december gereed zijn is in dit jaarbericht gebruik gemaakt van de indexen tot en met 2021 (figuur 3).